

Postanowienie z dnia 7 marca 2002 r., II CKN 633/00

Przepis art. 41 ustawy z dnia 30 lipca 1997 r. o państwowym przedsiębiorstwie użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz.U. Nr 106, poz. 675 ze zm.) nie stanowi podstawy wykreślenia hipoteki przymusowej wpisanej na rzecz Skarbu Państwa z tytułu nabycia przez państwową jednostkę organizacyjną "Poczta Polska, Telegraf i Telefon" na podstawie art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464 ze zm.) własności budynków i innych urządzeń oraz lokali.

Sędzia SN Kazimierz Zawada (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Iwona Koper

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Państwowego Przedsiębiorstwa Użyteczności Publicznej Poczta Polska przy uczestnictwie Skarbu Państwa, Wojewody W. o wpis, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na rozprawie w dniu 7 marca 2002 r. kasacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Wojewódzkiego w Poznaniu z dnia 17 listopada 1998 r.

oddalił kasację i zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestnika 100 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Lesznie postanowieniem z dnia 17 lutego 1998 r., uwzględniając wnioski państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska”, wykreślił siedem wskazanych bliżej hipotek na użytkowaniu wieczystym, wpisanych w oznaczonych księgach wieczystych na rzecz Skarbu Państwa w trybie art. 2 ust. 9 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464 ze zm. – dalej "u.z.u.g.g."). Trzy z nich wpisane zostały w dniu 26 września 1995 r., a

pozostałe kolejno w dniach 4 października 1995 r., 6 października 1995 r., 31 stycznia 1996 r. i 25 marca 1996 r. Wykreślenie nastąpiło ze względu na wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonych tymi hipotekami, na podstawie art. 41 ustawy z dnia 30 lipca 1997 r. o państwowym przedsiębiorstwie użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz.U. Nr 106, poz. 675 ze zm. – dalej "u.P.P.").

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Wojewódzki w Poznaniu, uwzględniając apelację uczestnika, uchylił wpisy dokonane przez Sąd Rejonowy i oddalił wnioski o wykreślenie hipotek. Zdaniem Sądu Wojewódzkiego, wymieniony wyżej przepis nie uzasadniał wykreślenia objętych wnioskiem hipotek.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca powołał się na naruszenie przez Sąd Wojewódzki art. 41 u.P.P.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Na podstawie ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o łączności (Dz.U. Nr 54, poz. 275 ze zm.) działała państwowa jednostka organizacyjna „Polska Poczta, Telegraf i Telefon, mająca osobowość prawną (art. 36 ust. 1), będąca państwową osobą prawną inną niż Skarb Państwa, która w dniu 5 grudnia 1990 r. została objęta uwłaszczeniem, przewidzianym ustawą o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości. Na podstawie art. 2 tej ustawy grunty stanowiące własność Skarbu Państwa lub własność gminy, będące w dniu 5 grudnia 1990 r. w zarządzie państwowych osób prawnych innych niż Skarb Państwa, stały się z tym dniem z mocy prawa przedmiotem użytkowania wieczystego (ust. 1), budynki zaś i inne urządzenia oraz lokale znajdujące się na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa lub własność gminy, będących w dniu 5 grudnia 1990 r. w zarządzie państwowych osób prawnych, stały się z tym dniem z mocy prawa własnością tych osób. Nabycie własności przez te osoby następowało odpłatnie, jeżeli obiekty te nie były wybudowane lub nabyte ze środków własnych tych osób lub ich poprzedników prawnych (ust. 2). Nabycie prawa użytkowania wieczystego gruntów oraz własności budynków, innych urządzeń i lokali podlegało – w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa – stwierdzeniu decyzją wojewody, w której określano warunki użytkowania wieczystego gruntu oraz kwotę należną za nabycie własności budynków, innych urządzeń i lokali oraz sposób zabezpieczenia wierzytelności o zapłatę wspomnianej kwoty (ust. 3). Wierzytelność ta podlegała zabezpieczeniu hipotecznemu na nabytym użytkowaniu wieczystym. Hipoteka powstawała z chwilą

wpisu do księgi wieczystej, który następował po bezskutecznym upływie terminu na zaspokojenie wierzytelności wyznaczonego w wymienionej wyżej decyzji – na jej podstawie. Jako szczególne przyczyny wygaśnięcia wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie przewidziano przekształcenie przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa oraz postawienie przedsiębiorstwa państwowego w stan likwidacji na podstawie ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (ust. 9). Przytoczona regulacja została przejęta przez ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce gruntami (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 46, poz. 543 ze zm. – dalej "u.g.n."; zob. art. 200 ust. 1-4). Według art. 203 ust. 1 u.g.n., zobowiązania osób prawnych z tytułu odpłatności za budynki, inne urządzenia i lokale nie wykonane w całości przed dniem wejścia w życie tej ustawy, podlegają zabezpieczeniu hipotecznemu zgodnie z jej przepisami.

Dnia 23 listopada 1990 r. została wydana nowa ustawa o łączności (Dz.U. Nr 86, poz. 504 ze zm.). Artykuł 76 tej ustawy stanowił, że Minister Łączności przekształci w terminie do dnia 31 grudnia 1991 r. państwową jednostkę organizacyjną „Polska Poczta, Telegraf i Telefon w przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” oraz w „Telekomunikację Polską – Spółkę Akcyjną”. Tryb przekształcenia miała określić Rada Ministrów. Stosowna uchwała została podjęta przez Radę Ministrów w dniu 18 lutego 1991 r. (M.P. Nr 7, poz. 48). Następnie, w dniu 4 grudnia 1991 r. Minister Łączności wydał na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm. – dalej "u.p.p."), w związku z art. 76 i 77 ustawy o łączności i § 7 wymienionej uchwały Rady Ministrów, zarządzenie o utworzeniu państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska”, które zostało wpisane do rejestru przedsiębiorstw w dniu 27 grudnia 1991 r.

W dniu 12 października 1997 r. weszła w życie ustawa o państwowym przedsiębiorstwie użyteczności publicznej „Poczta Polska”, która określa podstawy działania tego przedsiębiorstwa. Nie ustanowiła ona nowej jednostki, lecz odniosła się do już istniejącego państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska”, tworząc dla niego nowy reżim prawny. Według art. 44 u.P.P., mienie oraz prawa i zobowiązania przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska”, utworzonego na podstawie art. 76 ust. 1 ustawy o łączności, pozostają mieniem oraz prawami i zobowiązaniami „Poczty Polskiej”, działającej na podstawie

ustawy o państwowym przedsiębiorstwie użyteczności publicznej „Poczta Polska”. Oprócz tego, do ustawy o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości dodano nowy przepis art. 2g w brzmieniu: „Państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej »Poczta Polska« utworzone z dniem 1 stycznia 1992 r. na podstawie zarządzenia Ministra Łączności, które przejęło na tej podstawie mienie będące w zarządzie państwowej jednostki organizacyjnej Poczta Polska, Telegraf i Telefon – nabywa z dniem jego wpisu do rejestru przedsiębiorstw państwowych, z mocy prawa, użytkowanie wieczyste gruntów wchodzących w skład tego mienia oraz własność położonych na nich budynków i innych urządzeń oraz lokali. Nie narusza to praw osób trzecich”. Z kolei art. 41 u.P.P. stanowi, że nabycie własności budynków i innych urządzeń oraz lokali stanowiących mienie państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej "Poczta Polska", utworzonego na podstawie art. 76 ust. 1 ustawy o łączności, przejęte po państwowej jednostce organizacyjnej "Poczta Polska, Telegraf i Telefon", następuje nieodpłatnie. Ta nazwa została wymieniona w przytoczonych przepisach zapewne omyłkowo, zamiast: „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”. Także określony w art. 2g u.z.u.g.g. czas powstania państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” trudno pogodzić nie tylko z art. 76 ust. 1 ustawy o łączności, ale i z art. 37 § 1 k.c. oraz art. 16 u.p.p., według którego – w brzmieniu sprzed dnia 1 stycznia 2001 r. – przedsiębiorstwo państwowe uzyskiwało osobowość prawną z chwilą wpisu do rejestru przedsiębiorstw państwowych.

Na tle art. 2g u.z.u.g.g. i art. 41 u.P.P. wyłonił się problem, czy w przepisach tych chodzi o nabycie wymienionych w nim praw przez państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” w miejsce państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” w związku z jej przekształceniem przewidzianym w art. 76 ustawy o łączności, czy też o nabycie tych praw przez państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” niejako z pominięciem państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”. Druga ewentualność wiąże się z zapatrywaniem, według którego omawiane przepisy uchylili z mocą wsteczną uwłaszczenie wynikające z art. 2 u.z.u.g.g. w odniesieniu do państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” i uwłaszczyły, na zasadach w nich określonych, mieniem będącym w zarządzie państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta Telegraf i Telefon” dopiero państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta

Polska”, z chwilą jego powstania, tj. w dniu 27 grudnia 1991 r. Istotną różnicą tego uwłaszczenia, w porównaniu z uwłaszczeniem wynikającym z art. 2 u.z.u.g.g., byłaby w szczególności nieodpłatność nabycia własności budynków i innych urządzeń oraz lokali i tym samym nieistnienie potrzeby dokonywania zabezpieczenia unormowanego w art. 2 ust. 9 u.z.u.g.g. (zob. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 29 lipca 1999 r., I SA 1681/98, i dnia 23 sierpnia 1999 r., I SA 1896/98, nie publikowane).

Wskazany problem interpretacyjny, wyłaniający się na tle art. 2g u.z.u.g.g. i art. 41 u.P.P., ma kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, hipoteki bowiem, których dotyczy wnioski, zabezpieczają wierzytelności Skarbu Państwa o zapłatę należności za nabycie własności budynków i innych urządzeń oraz lokali przez państwową jednostkę organizacyjną „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” w wyniku uwłaszczenia w dniu 5 grudnia 1990 r. W razie więc opowiedzenia się za drugą ewentualnością, wniosek byłby uzasadniony, jak przyjął Sąd Rejonowy, w razie zaś opowiedzenia się za pierwszą ewentualnością, trafne byłoby rozstrzygnięcie Sądu Wojewódzkiego, oddalające wniosek.

Za wykładnią leżącą u podstaw orzeczenia Sądu Rejonowego może istotnie na pierwszy rzut oka przemawiać użycie w art. 2g u.z.u.g.g. zwrotu mówiącego o mieniu będącym w zarządzie państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”. Zwrot ten sugeruje nawiązanie do stanu prawnego, według którego państwowym osobom prawnym innym niż Skarb Państwa przysługiwał, w odniesieniu do nieruchomości państwowych tylko, tzw. zarząd, a więc do stanu prawnego istniejącego przed dniem 5 grudnia 1990 r., gdy nastąpiło omówione uwłaszczenie. Także zastrzeżenie w art. 41 u.P.P. nieodpłatności nabycia własności budynków i innych urządzeń oraz lokali mogłoby skłaniać do opowiedzenia się za wykładnią przyjętą przez Sąd Rejonowy. Odpłatność lub nieodpłatność nabycia jest istotną kwestią do rozstrzygnięcia w wypadku uwłaszczenia podmiotu zarządzającego mieniem państwowym, natomiast w wypadku wyposażenia nowo tworzonego przedsiębiorstwa państwowego przez organ założycielski w określone rzeczy, nabycie przez to przedsiębiorstwo ich własności (lub ewentualnie innych praw) nieodpłatnie, wydaje się na tyle oczywiste, że nie uzasadnia potrzeby zastrzegania tego w ustawie.

Nie są to jednak argumenty wystarczające do tego, aby opowiedzieć się za wspomnianą wykładnią, a przeciw wykładni, na której oparł swe rozstrzygnięcie Sąd

Wojewódzki.

Mocy wstecznej art. 2g u.z.u.g.g., z daleko idącymi konsekwencjami, tj. przekreśleniem oddziałujących na pozycję prawną wielu podmiotów skutków dokonanego z dniem 5 grudnia 1990 r. uwłaszczenia państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”, nie można wywieść z samego tylko użycia w wymienionym przepisie zwrotu mówiącego o zarządzie mieniem. Wsteczne działanie ustawy jest wyjątkowo dopuszczalne, ale jego przyjęcie przez ustawodawcę w danym wypadku nie może budzić wątpliwości. Tymczasem wspomniany zwrot jest raczej przejawem kolejnej usterki legislacyjnej, obok użytej w art. 2g u.z.u.g.g. wadliwej nazwy jednej z osób prawnych i nieściśłego określenia terminu utworzenia drugiej. Przyczyn ustanowienia art. 2g u.z.u.g.g. należy się dopatrywać nie w zamiarze ustawodawcy uchylecia ze skutkiem *ex tunc* art. 2 u.z.u.g.g. w odniesieniu do państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”, lecz w dążeniu do usunięcia trudności w określeniu podstawy nabycia przez państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” użytkowania wieczystego i własności nieruchomości, w jakie je wyposażył organ założycielski. W uchwale z dnia 27 lutego 1995 r., III CZP 17/95 (OSNC 1995, nr 6, poz. 91) Sąd Najwyższy, wychodząc z identycznego założenia jak twórcy art. 2e u.z.u.g.g., że organ założycielski przedsiębiorstwa państwowego, po wyeliminowaniu z porządku prawnego zasady jednolitej własności państwowej, nie był władny oddać tworzonemu przedsiębiorstwu nieruchomości w użytkowanie wieczyste lub na własność, i wskazując na nieistnienie w odniesieniu do państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” takiego przepisu jak art. 2e u.z.u.g.g., uznał za podstawę nabycia przez państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” użytkowania wieczystego i własności oddanych mu przez organ założycielski nieruchomości umowę o przeniesieniu tych praw (zob. też uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1995 r., III CZP 33/95, OSNC 1995, nr 7-8, poz. 107). W zastrzeżeniach, jakie nasuwało to ostatnie rozwiązanie, widzieć należy bezpośredni powód ustanowienia, wzorowanego na art. 2e (i to zbyt dosłownie, bo z przejściem zwrotu mówiącego o zarządzie), przepisu art. 2g u.z.u.g.g. Przepis ten przesądził, zgodnie z przyświecającym mu celem, jedynie o nabyciu przez państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” z chwilą uzyskania osobowości prawnej użytkowania wieczystego i własności nieruchomości przejętych po państwowej

jednostce organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”, tj. tych, w które je wyposażył organ założycielski w związku z przewidzianym w art. 76 ustawy o łączności przekształceniem państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” (tak Naczelny Sąd Administracyjny w powołanych wyrokach).

Konsekwentnie, również art. 41 u.P.P., co wynika już z jego brzmienia, dotyczy wyłącznie nabycia przez państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” własności budynków i innych urządzeń oraz lokali przejętych po państwowej jednostce organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”, tj. tych, w które je wyposażył organ założycielski w związku z przewidzianym w art. 76 ustawy o łączności przekształceniem państwowej jednostki organizacyjnej „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”. Zamieszczenie postanowienia o nieodpłatności tego nabycia, mimo że wydaje się ona czymś oczywistym, można tłumaczyć chęcią uniknięcia wątpliwości, które mogłoby zrodzić odmienne rozstrzygnięcie zawarte w art. 2e u.z.u.g.g. (zob. też art. 201 u.g.n.). Nie ma więc podstaw do wywodzenia z art. 41 u.P.P. wniosku o wygaśnięciu na podstawie tego przepisu wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu nabycia przez państwową jednostkę organizacyjną „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” z mocy art. 2 ust. 2 u.z.u.g.g. własności budynków i innych urządzeń oraz lokali. Przepis ten nie uzasadnia zatem wykreślenia hipotek zabezpieczających wspomniane wierzytelności.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 393¹² w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).